

AMATÖR ASTRONOMLAR

- Batı ülkelerinde bir çok kişi, geçimlerini sağladıkları meslekleri dışında veya emekliliklerinde, tıpkı deniz kenarında balık tutanlar gibi, kişisel merak ve zevkleri için örgütlenerek, astronominin herhangi bir dalında, daha çok gözlemsel olarak çalışmaktadır. Astronomi, bugün örgütlenmiş amatör çalışmaların en çok yapıldığı bilim dalıdır. Bunun nedeni, gök cisimlerinin ve olaylarının liginçliği, çekiciliğinin yanı sıra, gökyüzünün herkesin kullanımına açık, adeta sonsuz bir laboratuvar olmasıdır.

Doç.Dr. Osman DEMİRCAN

Dünyanın özellikle gelişmiş ülkelerinde, çok sayıda meraklı tarafından sürdürülen amatör astronomi çalışmalarının astronomiye katkısı küçümsenemez. Karşılıksız sürdürülen bu çalışmalarla bir çok keşif yapılmış ve bir çok amatör astronom sonradan profesyonel olmuştur. Bunların başında Sir William Herschel (1738-1822) gelir. 1757'de Alman vatandaşı bir müzisyen olarak İngiltere'de yerleşen Herschel, piyasadaki amatör küçük teleskoplarla yetinmeyip, çapları 122 cm'ye varan, o zaman dünyanın en büyük teleskoplarını tek başına yapmıştır. Yaptığı bu teleskoplarla gökyüzünü düzenli olarak tarayan Herschel, üçüncü taramasında Uranüs gezegenini keşfetti. Böylece Uranüs, teleskopla keşfedilen ilk gezegen oluyordu. Bu keşfi için Herschel, zamanın İngiltere kralı George III tarafından ödüllendirildi. Herschel, bundan sonra yaptığı daha büyük teleskoplarla, yüzlerce çift yıldız varlığını ve bazı parlak gökadalarnı keşfetti. Daha sonra bir amatör olarak yaptığı yoğun gözlemler sonucu, Güneş'in uzayda Herkül takım yıldızına doğru hareket ettiğini saptadı ve asıl önemli buluşu olarak da Samanyolu gökadamızın yapısını belirledi. Herschel'in gözlemsel çalışmalarda en büyük yardımcısı, en az sekiz kuyruklu yıldız keşfeden ve Flamsteed'in yıldız kataloğunu yeniden düzenleyen, kızkardeşi Caroline'dir. Herschel'in oğlu ve torunu da kız kardeşi gibi, astronomiye büyük katkılarda bulunan amatör astronomlardır.

Ortaçağdan bu yana, özellikle teleskobun keşfinden sonra amatör astronomların sayısı hızla artmıştır. Ortaçağda yaşayan astronomların çoğunun (Copernicus ve Kepler de dahil) asıl meslekleri astronomi değildi. Ortaçağda, genellikle din adamları amatör çalışmalarla astronomiye büyük katkıları bulunmuşlardır. Küçük gezegenlerin, değişen yıldızların ve kuyruklu yıldızların büyük bir kısmı amatör astronomlar tarafından keşfedilmiştir. Örneğin 1782 yılında, ilk örten çift yıldız Algol, sağır ve dilsiz olan İngiliz amatör astronom Goodricke tarafından keşfedilmiştir. Örten çift yıldız kavramı da bu amatör astronomia aittir. Goodricke daha sonraki birkaç yıl içinde, yeni yeni değişik türden, çok sayıda değişen yıldız keşfetmiştir. 1804'te küçük gezegen Juno'yu keşfeden din adamı K.L. Harding, yine küçük gezegen Astrea ve Hobe'yi 1845 ve 1847 yıllarında keşfeden bir postacı K.L. Henc-

ke'dir. Amatör astronomların keşifleri saymakla bitmez. Yakın bir örnek olarak da 1983-1984 yıllarında görülen IRAS-ARAKI-ALCOCK kuyruklu yıldızını gösterebiliriz. Bu kuyruklu yıldız, Japonlu öğretmen Araki ile İngiliz öğretmen Alcock tarafından birbirinden ve IRAS uydusundan bağımsız olarak keşfedilmiştir.

1900 yıllarından sonra, amatör astronomlar Avrupa ve Amerika'da örgütlenmeye başlayıp, astronominin belirli dallarında grup çalışmalarına girmişlerdir. Bu şekilde ortaya çıkan amatör astronomi derneklerinin çalıştığı belli başlı konular şunlardır: Güneş ve Ay tutulmaları, gezegenlerin yıldızları ve Ay'ın gezegen ve yıldızları örtme gözlemleri, Güneş lekelerinin gözlemleri; küçük gezegenlerin, akanyıldızların, kuyruklu yıldızların gözlemleri; kutup ışıması, zodyak ışıması, meteor düşmesi gibi olayların gözlemleri ve farklı türden değişen yıldızların gözlemleridir. Son yıllarda radyo teleskoplarla ısınımın bu bölgesinde de gökyüzünü tarayan amatör astronomlar, radyo astronomiye katkıda bulunmaya başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerde bugün amatör astronomlar, güç ve teknik bakımından oldukça gelişmiş gözlem aletleri kullanmaktadırlar. Başarılı amatör astronomi dernekleri, Uluslararası Astronomi Demeği'nce ve düzenli çıkartılan "Sky and Telescope", "Mercury", "Astronomi" gibi popüler astronomi dergileri ile bilgi yönünden desteklenip teşvik edilirler. Gök atlasları, yıldız katalogları, optik aletler ve astronomi almanaklarının da kolayca ve pahalı olmayan fiyatlarla bulunabilmesi yurt dışında amatör astronominin gelişmesinde temel etken oluşturmaktadır.

Bugün Türkiye'de astronomi ve uzay bilimlerine, azımsanmayacak; hatta umulandan çok fazla ilgi olduğunu sanıyoruz. Fakat yukarıda saydığımız olanaklardan büyük ölçüde yoksun olan ve henüz örgütlenememiş durumda bulunan amatör astronomlar, çalışmalarını bireysel çabalarla sürdürmektedirler. Türkiye'de amatör astronomların bir çatı altında toplanmaları bugüne dek gerçekleşmemiştir. Eğer böyle bir olanak doğsaydı, kendi aralarında profesyonel astronomların desteğiyle, yapacakları konferans,seminer ve plânlı gözlem programları gibi etkinliklerle, hem bilgi düzeyleri, hem astronomiye katkılarını artacak. Burada amatör astronominin gelişmesindeki asıl görev astronomi kuruluşlarına ve Astronomi Demeği'ne düşmektedir.

Bu arada, yazışma adresini aşağıda verdiğimiz Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yeni kurulan bir "Amatör Astronomi Topluluğu"nun hızla gelişmekte olduğunu duyurmak-tan mutluluk duyuyoruz. □

**ODTÜ, Amatör Astronomi Topluluğu
Kültür İşleri Müdürlüğü, Ankara**